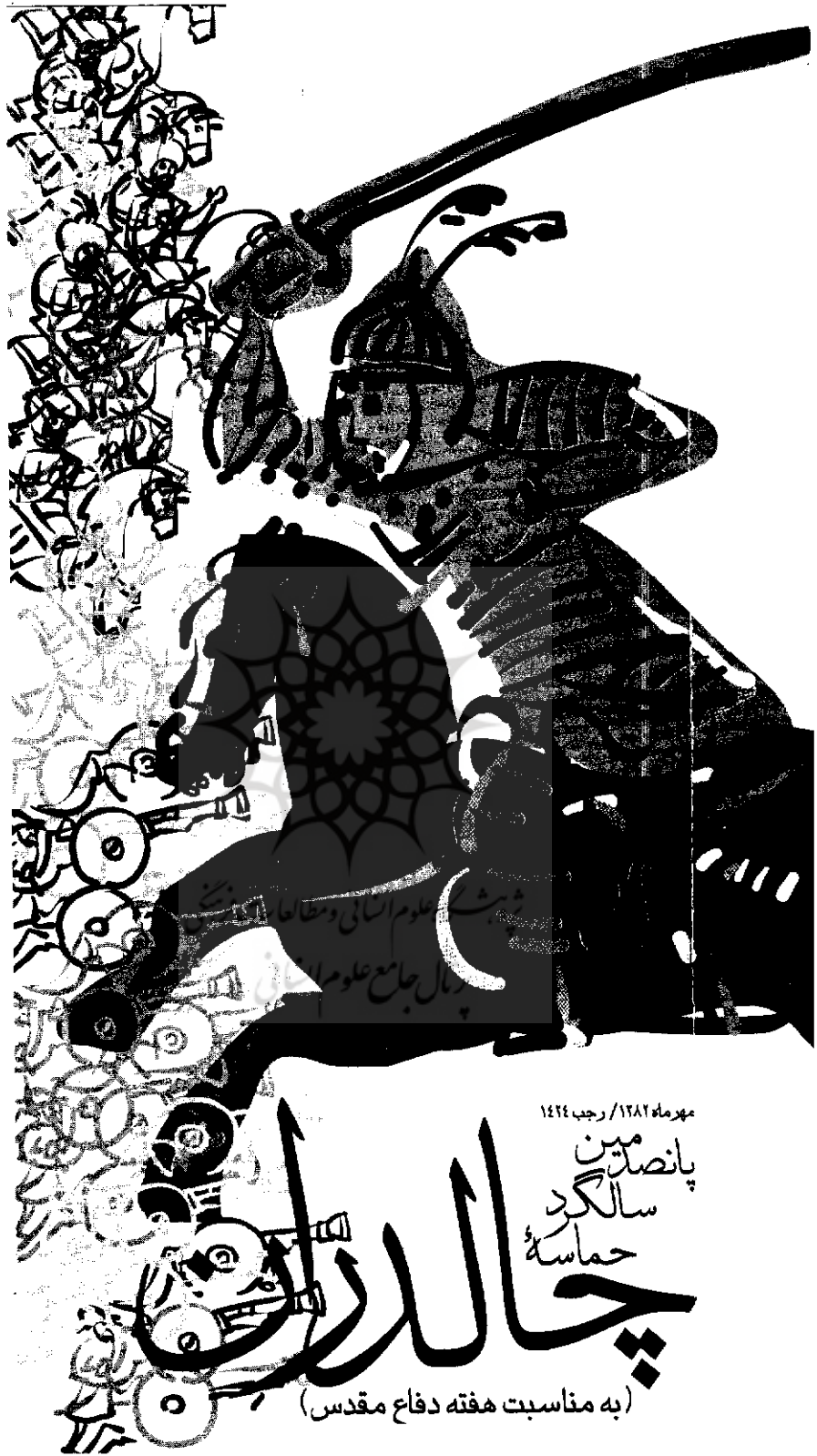

میراث فرهنگی

- میراث چالداران (گفتگو با احمد محیط طباطبایی)
- برگزاری سالگرد انقلاب مشروطه در تبریز

مهرماه ۱۳۸۲ / رجب ۱۴۲۴

پانصت مین
سالگرد
حماسه

چالاک

(به مناسبت هفته دفاع مقدس)

تاریخ را که ورق می‌زنی، انگار فصل پیش بود که جنگی بزرگ در منطقه چالداران بین سپاهیان عثمانی و ایرانی روی داد، جنگی به تمام معنی نابرابر، نابرابر در شمار جنگجویان دو طرف، نابرابر در شمار ابزار و ادوات جنگی، عثمانیان با لشگری عظیم و جنگ‌افزارهای مدرن به جنگ ایرانیان آمده بودند، در ظاهر عثمانیان در این جنگ پیروز شدند ولی از این پیروزی بهره‌ای از خود به جای نگذاشتند، ولی شکست ظاهری لشکر شاه اسماعیل تبدیل به حماسه‌ای گردید و پیامدهای شگرفی در تاریخ و فرهنگ ایران ایجاد کرد، از آن واقعه تاریخی، نه یک فصل که پانصد سال گذشته است.

به مناسبت پانصدمین سال جنگ چالداران برنامه‌ای از طرف سازمان میراث فرهنگی کشور در روز... مهر ماه ۱۳۸۲ برگزار شد. در این مراسم سپهر و بازوبند شاه اسماعیل از کاخ گلستان به چالداران برده شد و مقبره سیدصدرالدین وزیر جنگ شاه اسماعیل بازسازی شده و گشایش یافت و استادان تاریخ و مقامات محلی هر یک درباره این رخداد سخنانی ایراد کردند. به همین مناسبت گفت و گویی را با آقای سیداحمد محیط طباطبایی معاون معرفی و آموزش سازمان میراث فرهنگی ترتیب دادیم که می‌خوانید:

— آقای محیط طباطبایی، در چند ساله اخیر ما شاهد معرفی بُعد دیگری از میراث

فرهنگی در سطح ملی بوده‌ایم. یعنی میراث فرهنگی معنوی، که ناظر است به چگونگی وضع زندگی مردم، آداب و رسوم، پوشاک، زبان و... این روزها شاهد برگزاری پانصدمین سال جنگ چالداران در شهرستان چالداران بودیم. این یعنی پاسداشت نوعی تاریخ که دقیقاً میراث فرهنگی محسوب می‌شود. می‌خواستم درباره این موضوع کمی توضیح بفرمایید.

میراث فرهنگی معنوی که برخی آنرا میراث غیر ملموس نیز می‌گویند، گستره وسیعی دارد به نوعی که می‌توان آن را گسترده‌تر از میراث فرهنگی مادی دانست، برخی از ویژگی‌های میراث فرهنگی معنوی وجه ملموس دارد و بخشی به صورت ذهنی است. در چهارچوب میراث فرهنگ معنوی سنت‌ها، آیین‌ها، باورها، اعتقادات، زبان، گویش و... از هر زاویه‌ای قابل بحث و پژوهش و نگهداری است. از این رو ما بر این باوریم که گستره میراث فرهنگی معنوی بسیار گسترده‌تر از میراث فرهنگی مادی است و از طرف دیگر چون ارتباط مستقیم و یا غیرمستقیم با زندگی تاریخی و یا روزمره مردم دارد، برای جامعه نیز از جذابیت‌های ویژه‌ای برخوردار است. در هر اثر میراث فرهنگی معنوی نوعی تفکر مستتر است که بخشی از آن جنبه مادی پیدا می‌کند و ما باید از نماد بیرونی این اثر به درون آن، یعنی رازها و رمزهای آن برسیم.

—سئوالم اینست که چگونه چالداران را به عنوان میراث دیدید؟

میراث یعنی چیزی که به ارث رسیده و به نوعی زنده است و در اختیار ماست. در چالداران یک اتفاق بزرگی افتاد، میراث آن واقعه تاریخی، جدا از خود واقعه، اثراتی در حیات فرهنگی، سیاسی، اجتماعی کشور ما گذاشت که تأثیرات آن را امروز با اندکی کنجکاری می‌توانیم ببینیم، بزرگترین تأثیر جنگ چالداران به رسمیت شناخته شدن مذهب تشیع در ایران بود، پذیرفته شدن این مذهب، تأثیر شگرفی در فرهنگ و هنر این سرزمین گذاشت و نوعی نگاه خاص را به صاحبان هنر و فرهنگ این سرزمینی بخشید، از سوی دیگر بعد از این واقعه است که پس از گذشت ۹ قرن، ایران در صحنه جغرافیای سیاسی مجدداً شکل می‌گیرد، اینها بخشی از اثرات واقعه چالداران بود که تا به امروز برای ما باقی مانده است و جزئی از زندگی ما شده است. بدین ترتیب چالداران بخشی از میراث فرهنگی مادی و معنوی ما محسوب می‌شود. حرکت‌ها و قدم‌های امروزه ما متأثر از این میراث و اندیشه است.

—برای برپایی مراسم چالداران از چه زمان و چگونه برنامه‌ریزی شد؟

از سه سال پیش به فکر برپایی چنین روزی بودیم، کشور ترکیه نیز خواست تا سالروز این

● احمد محیط طباطبائی

۳۹.

واقعه را جشن بگیرد؛ برداشت آنها از آن واقعه، درست بر عکس برداشت ماست. برای آن‌ها فقط همان روز و فقط نفس واقعه نظامی مهم بود، چراکه آن واقعه هیچ تأثیری در زندگی اجتماعی سیاسی مردم آن سرزمین نگذاشت. باید توجه داشته باشیم که عثمانی‌ها در صدد تسلط بر ایران بودند و از چالداران می‌خواستند به ایران مرکزی برسند تا دامنهٔ سیاست، مذهب و فرهنگ خود را بر جامعهٔ ایرانی گسترش دهند، در حالی که چالداران درس بزرگی به عثمانی‌ها داد، یعنی اینکه، ایران ایران است و به هیچ وجه جای حضور و نفوذ بیگانه در آن نیست، در حالی که با توجه به مسایلی که ذکر شد چالداران برای ما میراثی گرانسنگ به جای گذاشت و ما آن را جدا از هر بحثی یک میراث دفاعی نیز برمی‌شماریم و به همین دلیل آنرا طی مراسمی جشن گرفتیم و یاد شهدای آن جنگ را گرامی داشتیم.

— در مراسم چالداران ما شاهد بازسازی مقبره‌ای بودیم ... می‌شود درباره این مسایل هم توضیحی بدهید؟

در واقع این مقبره که شما از آن یاد کردید، آرامگاه سیدصدرالدین وزیر شاه اسماعیل صفوی است که در همانجا و در همان جنگ به شهادت رسید و آرامگاه دیگر گویا از آن معمار آن مقبره است. چند سال پیش وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی که از آن دیار بازدید می‌کردند مکانی را به

صورت مخروطی دیدند که مردم برای روشن کردن شمع و راز و نیاز به آنجا می‌رفتند، این سؤال برایشان پیش آمد مکانی که پیش از چهارصد سال است که مردم به آن احترام می‌گذارند و اعتقادات ویژه‌ای به آن دارند، حتماً باید دارای آن چنان ارزشی باشد که باید مورد توجه قرار گیرد و به طبع این مکان باید روز و روزگاری دارای ساختار قابل توجهی از لحاظ معماری بوده باشد. چون بنا تقریباً به کل ویران شده بود، آقای دکتر آیت‌الله زاده شیرازی - جا دارد همین جا از ایشان تشکر شود - نقشه‌ای ملهم از آن بنا ساخته و مقبره براساس این نقشه توسط دو معمار به نامهای ساخته شد. این بنای یادبود که به لحاظ معماری جزئی از میراث فرهنگی مادی سرزمینمان محسوب می‌شود امروزه باعث مباهات اداره میراث فرهنگی آذربایجان غربی شده است. فضای اصلی بنا به اتمام رسیده ولی هنوز محوطه‌سازی آن ناتمام مانده است. این بنا را باید بنای یادمان شهدای راه دفاع میهن دانست همین مسأله باعث شد تا این یادبود در هفته دفاع مقدس برپا شود. در چالداران نیاکان ما توانستند استقلال فرهنگی، تمامیت ارضی، هویت ملی ما را حفظ کنند از این رو چالداران را می‌توان به دشت هویزه و دشت عباس و... متصل کرد.

۳۹۱

- به نظر چالداران فقط یک موقعیت جغرافیایی در یک منطقه نبود و آنرا بسیار گسترده دید شاید به گستردگی منطقه آذربایجان، چرا که در اردبیل در محدوده مقبره شیخ صفی سنگ قبرهای بسیاری از شهدای این جنگ هنوز موجود است. چگونه می‌شود گستره جغرافیای تاریخی و ابعاد حقیقی واقعه را ترسیم کرد؟ سؤال بسیار درستی است، ما برآنیم تا با برگزاری همایش‌هایی، با کمک استادان دانشگاه به آنچه که شما گفتید برسیم، هر چند کتابهای تاریخی موجود به برخی از سئوال در شرایط کنونی نیز پاسخ می‌دهند. واقعیت این است که چالداران فراتر از یک دشت بوده است. واقعیت که ابعاد معنوی آن بسیار عمق بیشتری دارد.

- زمانی که سخنرانی آقای دکتر اشراقی در مراسم چالداران تمام شد، دبیران تاریخ منطقه آمده بودند و سؤال می‌کردند این شمعی که روشن شده، چگونه باید آن را روشن نگهداشت، یکی از جوابها این بود که در چالداران مرکز اطلاع‌رسانی دوره صفوی برپا شود و... واقعاً فکر می‌کنید بعد از این مراسم سازمان میراث چه باید بکند...؟

با توجه به موقعیت شهر چالداران که شهر کوچکی است و دست ما را برای برپایی مراسمی

● تندیس شاه اسماعیل در دشت چالداران

در سطح ملی می‌بندد، ما باید توجه پژوهشگران و دانشجویان رشته تاریخی را به این شهر معطوف کنیم. باید توسط دبیران تاریخ منطقه NGO تشکیل شود و این انجمن یا مراکز دانشگاهی جهت برنامه‌ریزی‌های لازم اقدام کند. ما سال دیگر انشاءالله بار دیگر در چالداران برنامه خواهیم داشت.

— آیا شما می‌توانید حلقه اتصال بین نهادهای مطالعاتی و تحقیقاتی در این قلمرو باشید؟

ما باید دقیقاً چنین نقشی را ایفا کنیم. چیزی که برای من در این مراسم جالب بود، شوق و ذوق و شگفت زدگی مردم شهر و روستا در چالداران بود، این مردم به نوعی احساس غرور و هویت داشتند.

— آقای محیط برپایی مراسمی به عنوان میراث چالداران به هر حال اتفاق مبارکی بود، آیا چنین برنامه‌هایی را می‌توان در سطح ملی گسترش داد؟ مثلاً سازمان میراث برنامه‌ای برای کوچک خان جنگلی و یا... تدارک ببینند؟

همین کار را باید کرد، در تبریز موزه مشروطیت تشکیل شده است، این موزه در خانه حاج

● دکتر ناصر تکمیل همایون از صفویه و وحدت ملی ایران سخن گفت

۳۹۲

● دشت چالداران - علی دهباشی - احسان اشراقی - ناصر تکمیل همایون و مهندس تقی زاده

(عکس از طوبی ساطعی)

مهدی کوزه‌کنانی یکی از بازرگانان مشروطیت خواه تبریز شکل گرفته است. در رشت هم می‌توانیم چنین هسته‌ای را در موزه‌ای شکل بدهیم. موزه دشت هم اکنون بخشی - البته اندک - از اسناد میرزا کوچک جنگلی را در اختیار دارد، خانه میرزا کوچک‌خان در همین شهر قرار است بازسازی شود و موزه منطقه گیلان نیز قرار است شکل بگیرد، همه این عوامل به ما اجازه خواهند داد تا درباره نهضت جنگل در آینه‌های نه چندان دور برنامه‌هایی تدارک دیده شود. باید به یک نکته اشاره کنم که سازمان میراث فرهنگی کشور مایل است همراه با انجمن‌های غیردولتی برنامه‌های خود را اجرا کند، در رشت خانه میرزا در اختیار یکی از همین انجمن‌هاست من امیدوارم سازمان میراث فرهنگی بتواند به این انجمن در به انجام رساندن برنامه‌هایش کمک کند. همین وضعیت را می‌توانیم در سایر مناطق ایران داشته باشیم.

- به عنوان سنئوال آخر، واکنش درباره مراسم چالداران چگونه بود؟

در چالداران جدا از برنامه‌های اجرا شده، حضور و واکنش مردم برایم بسیار جالب بود. آنها شاهد برگزاری بزرگداشت مراسمی بودند که مربوط به نیاکانشان بود، نیاکانی که توانستند نقشی اساسی در تاریخ و فرهنگ کشورمان - در سطح ملی - ایفا کنند، همین امر به آنها حسی باور نکردنی داده بود این حس را شما در رفتار و چشمان مردم چالداران به راحتی می‌توانستند ببینند.